

ЛУБЧУК О. Д.,
аспірантка кафедри інтелектуальної
власності, інформаційного
та корпоративного права
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 347.77/.78:791

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.32>

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КІНЕМАТОГРАФІЧНИЙ ТВІР

Статтю присвячено дослідженню правової природи особистих немайнових прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір. У ній розглянуто поняття та ключові ознаки особистих немайнових прав інтелектуальної власності. Проаналізовано законодавчо визначений перелік останніх і з'ясовано зміст особистих немайнових прав інтелектуальної власності у кінематографічній сфері. До того ж розглянуто особисті немайнові права інтелектуальної власності, доцільність законодавчого закріплення яких обґрунтовується в науковій літературі.

Визначено особливості особистих немайнових прав інтелектуальної власності у кінематографічній сфері. Зазначено, що специфіка останніх зумовлена правовою природою кінотвору, який слугує результатом багатоетапної колективної творчої праці. Тому у разі його створення йдеться про наділення особистими немайновими правами інтелектуальної власності цілої низки авторів, кожен із яких здійснює зазначені права самостійно й незалежно від інших. До того ж відзначено, що особистими немайновими правами інтелектуальної власності в кінематографічній сфері наділяються не лише автори, але й інші суб'єкти, що беруть участь у процесі створення кінотвору, зокрема виконавці. Адже кінематографічний твір належить до синтетичних видів мистецтва, поєднуючи в собі низку цивільно-правових інститутів: об'єктів авторського права (сценарій, музичні твори, декорації, костюми, малюнки, фотографії тощо), об'єктів суміжних прав (виконання кіноакторів, каскадерів) тощо.

Наголошується, що кінотвір характеризується поєднанням як об'єктів-елементів, що не можуть об'єктивно існувати окремо від нього (гри акторів, творчого керівництва режисера), так і елементів, які мають самостійний характер і можуть використовуватися окремо від кінотвору загалом (кіносценарію, музичного твору, малюнків тощо). Враховуючи зазначене, такі автори поруч з особистими немайновими правами інтелектуальної власності на кінематографічний твір загалом набувають особистих немайнових прав інтелектуальної власності на твір, який увійшов до нього як складова частина.

Ключові слова: особисті немайнові права інтелектуальної власності, кінематографічний твір, право авторства, право на недоторканність твору.

Lubchuk O. D. Personal non-proprietary intellectual property rights to a cinematographic work

The article is devoted to the study of the legal nature of personal non-property intellectual property rights to a cinematographic work. The article deals with the concepts and key features of personal non-proprietary intellectual property rights.

The legislative list of the latter is analyzed and the content of personal non-proprietary intellectual property rights in the cinematographic sphere is determined. In addition, personal non-property intellectual property rights, the expediency of legislative consolidation of which is substantiated in the scientific literature, are considered.

The peculiarities of personal non-property intellectual property rights in the cinematographic sphere are determined. It is stated that the specificity of the latter is due to the legal nature of a film, which is the result of multi-stage collective creative work. Therefore, in the case of its creation, it is a matter of conferring personal non-proprietary intellectual property rights on a number of authors, each of which exercises these rights independently from others. In addition, it is noted that not only the authors but also other subjects involved in the film-making process, in particular, the performers, are granted personal non-proprietary intellectual property rights in the cinematographic sphere. Because a cinematographic work belongs to synthesized kinds of art, combining a number of civil law institutions: objects of copyright (script, musical works, scenery, costumes, drawings, photographs, etc.), objects of related rights (performance of actors, stuntmen) etc.

It is also emphasized that a cinematographic work is characterized by the combination of both objects-elements that cannot objectively exist separately from it (the play of actors, creative direction of the director), and elements that are independent and can be used separately (screenplay, music, drawings, etc.). Taking into consideration the above-mentioned facts, such authors in addition to personal non-proprietary intellectual property rights to a cinematographic work, generally acquire personal non-proprietary intellectual property rights to a work which is included in a cinematographic work as an integral part.

Key words: *personal non-proprietary intellectual property rights, cinematographic work, copyright, right to the integrity of the work.*

Вступ. Особисті немайнові права інтелектуальної власності слугують важливою гарантією охорони інтелектуальної праці творця, у зв'язку з чим вбачається доцільним з'ясування їхньої правової природи, особливостей набуття та здійснення, зокрема у кінематографічній сфері. Специфіка останньої зумовлена правовою природою кінематографічного твору як об'єкта авторського права, який слугує результатом колективної творчої праці, а також поєднує в собі низку цивільно-правових інститутів (об'єктів авторського права, суміжних прав тощо). Тому дослідження особистих немайнових прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір вимагає врахування особливостей процесу створення останнього.

Проблеми набуття, здійснення, правової охорони та захисту особистих немайнових прав інтелектуальної власності розкрито у працях таких вчених, як: К.О. Афанасьєва, В.В. Луць, Р.О. Стефанчук, Р.Б. Шишка, О.О. Штефан, О.С. Яворська. Водночас відсутні комплексні дослідження особистих немайнових прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття особливостей набуття, реалізації та охорони особистих немайнових прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір.

Результати дослідження. Розгляд особистих немайнових прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір доцільно розпочати з аналізу поняття особистих немайнових прав. Вичерпне трактування останніх, запропоноване Р.О. Стефанчуком, полягає в тому, щоб визначати особисті немайнові права як суб'єктивні цивільні права, які за своїм змістом є тісно та нерозривно пов'язані з особою-носієм, не мають економічної природи походження й економічного змісту, а також спрямовані на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних чи інших нематеріальних потреб (інтересів) та об'єктом яких є особисте немайнове благо, а у визначених законом випадках – й інше нематеріальне благо [1, с. 131].

Очевидним позитивом вищезазначеної дефініції вбачається той факт, що на її підставі можна сформулювати ключові характеристики особистих немайнових прав інтелектуальної власності, зокрема такі, як: 1) тісний і нерозривний зв'язок з особою-носієм; 2) відсутність економічного змісту; 3) спрямованість на задоволення нематеріальних потреб (інтересів); 4) наявність у якості об'єкта відповідного права особистого немайнового, а у визначених законом випадках – й іншого нематеріального блага.

Що ж стосується особистих немайнових прав інтелектуальної власності, то їм насамперед властиві ті ж ознаки, що й особистим немайновим правам загалом. Тому необхідно відзначити особистісний характер розглядуваних прав, який виявляється у тісному зв'язку останніх із їх носіями. Крім того, як і особисті немайнові права загалом, вони не мають економічного змісту, а отже, з урахуванням їх невідчужуваності та невід'ємності від носія не можуть бути об'єктом цивільних правочинів [2, с. 142]. Спільною є спрямованість розглядуваних прав на задоволення нематеріальних потреб та об'єкт – особисте немайнове благо.

Водночас, враховуючи специфіку сфери їх існування, особисті немайнові права інтелектуальної власності наділені низкою ознак, що уможливають виокремлення останніх у самостійну категорію особистих немайнових прав. До них Р.О. Стефанчук відносить: 1) специфічну сферу їх існування (вони тісно пов'язані зі сферою інтелектуальної діяльності (переважно авторства) й існувати поза нею не можуть); 2) належність цих прав не всім фізичним особам, на відміну від загальних особистих немайнових прав, а лише тим, які займаються інтелектуальною діяльністю і є творцями об'єктів інтелектуальної власності; 3) особливість моменту їх виникнення, який визначається не з часу народження, а з моменту, що чітко пов'язується зі створенням об'єкта інтелектуальної власності (авторського права) чи іншим юридичним фактом щодо цього об'єкта; 4) особливість моменту їх припинення, оскільки внаслідок того, що вони існують безстроково, можуть перероджуватися у порядку «посттанативних» особистих немайнових прав (тобто тих особистих немайнових прав, що виникають внаслідок і в момент смерті фізичної особи в інших осіб, які визначені законом чи встановлені померлим і зазвичай спрямовані на захист доброго імені померлого) [1, с. 481].

Перелік особистих немайнових прав автора визначений у ст. 438 Цивільного кодексу України та ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, в ч. 1 ст. 438 Цивільного кодексу України зазначено, що автору твору належать особисті немайнові права, встановлені ст. 423 цього Кодексу, а також право: 1) вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; 2) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; 3) обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; 4) на недоторканність твору [3].

Дещо по-іншому особисті немайнові права автора сформульовані в ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права», згідно з якою автору належать такі особисті немайнові права: 1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі та його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо; 2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитися анонімом; 3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі та його примірниках і під час будь-якого його публічного використання; 4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора [4].

Ключова роль серед особистих немайнових прав інтелектуальної власності належить праву авторства. Аналізуючи стан нормативно-правового регулювання останнього, необхідно звернутися насамперед до ст. 6 bis Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, згідно з якою незалежно від майнових прав автора і навіть після відступлення цих прав він має право вимагати визнання свого авторства на твір [5]. Що ж стосується врегулювання права авторства національним законодавством, то відповідні положення містяться у ст. 423 й 438 Цивільного кодексу України, а також у ст. 14 Закону України

«Про авторське право і суміжні права». Щоправда, жодне з наведених положень не надає вичерпного розуміння змісту права авторства.

Натомість у науковій літературі сформувалася низка позицій щодо доцільності виокремлення права авторства як особистого немайнового права автора та розуміння сутності останнього. Насамперед, заслуговує на увагу той факт, що протягом тривалого часу право авторства не розглядалося як самостійне, а в єдності з правом автора на ім'я. Серед прихильників такого підходу варто відзначити В.І. Серебровського, який вважав, що відсутні підстави для встановлення двох самостійних видів прав автора, оскільки доцільно поєднувати їх у єдиному праві – праві на авторство [6, с. 111]. Водночас сформувався підхід, відповідно до якого ключова роль відводилася праву автора на ім'я. Так, зокрема, М.В. Гордон пропонував визначати авторство лише як один із елементів права на авторське ім'я [7, с. 120]. Сьогодні ж вважаємо за необхідне погодитися із позицією В.В. Луця, котрий наполягає на необхідності розрізнення розглядуваних прав. Адже, як відзначає вчений, із визнанням права авторства пов'язана вся сукупність особистих немайнових і майнових прав творця. Натомість право на ім'я є більш вузьким за змістом та означає вибір способу ідентифікації особи [8, с. 80].

Що ж стосується визначення змісту поняття авторства, то заслуговує на увагу підхід Р.Б. Шишки, що розглядає авторство у кількох аспектах: як юридичний факт, на основі якого виникають певні цивільні права й обов'язки; як елемент правової характеристики фізичної особи; як суб'єктивне цивільне право – юридично забезпечену можливість вимагати визнання свого авторства, мати права автора; як спосіб визнання досягнень творчої особистості у певному виді творчої діяльності; як передумову визнання за фізичною особою інших правових можливостей: участі у конкурсах, заняття певних посад, пов'язаних із творчою діяльністю, висунення на здобуття премій, лауреатства, почесних звань, нагород тощо [9, с. 332]. Очевидним позитивом запропонованого підходу вбачається те, що він розкриває багатоаспектність розглядуваного поняття. Однак у контексті дослідження особливостей охорони особистих немайнових прав автора вважаємо за доцільне зосередитися на характеристиці поняття авторства як суб'єктивного цивільного права особи.

Варто зазначити, що найбільш поширеним у науковій літературі залишається підхід, відповідно до якого право авторства розглядають крізь призму наділення автора відповідними правомочностями. Водночас відсутній єдиний підхід щодо визначення переліку таких правомочностей. Так, на думку О.П. Сергєєва, право авторства становить юридично забезпечену можливість особи вважати себе автором твору та можливість вимагати визнання цього факту від інших осіб [10, с. 200]. В.В. Луць пропонує визначати право авторства як право визнаватися автором твору шляхом будь-якого ознайомлення з твором інших осіб незалежно від використання чи оприлюднення твору або його частин [9, с. 81]. Водночас, як зауважує Р.О. Стефанчук, без можливості автора звернутися до засобів захисту розглядуваного особистого немайнового права у разі його порушення, оспорення чи невизнання таке право не може вважатися достатньою юридичною можливістю [1, с. 485]. Підсумовуючи вищезазначене, вбачаємо за доцільне трактувати право авторства як гарантоване законом право особи визнаватися автором твору, а також захищати останнє у разі його порушення, оспорування чи невизнання.

У науковій літературі право авторства нерідко розглядають як синонім права на визнання творцем. Щоправда, аналіз законодавчих положень, які регулюють авторство у кінематографічній сфері, ускладнює вживання зазначених понять як синонімічних. Так, згідно із ч. 1 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторами аудіовізуального твору, до різновидів якого належить, зокрема, кінематографічний твір, є: 1) режисер-постановник; 2) автор сценарію і (або) текстів, діалогів; 3) автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; 4) художник-постановник; 5) оператор-постановник [4]. Водночас у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про кінематографію» зазначено, що за спрямуванням діяльності суб'єкти кінематографії поділяються щодо створення фільмів на авторів і виконавців. Тому законодавець розмежував творців кінематографічного твору на дві категорії – авторів і виконавців. Крім того, згідно з ч. 1 ст. 11 цього

ж Закону фільм створюється колективом, який складається з авторів, виконавців фільму та виробників. Таким чином, творець і автор у наведеному випадку не є синонімічними поняттями. Щоправда, варто погодитися із позицією В.В. Луця, що не зовсім вдалим є віднесення до колективу, який створює фільм, виробників, адже тоді їх необхідно вважати творцями. Натомість виробниками, як зауважує вчений, можуть бути і юридичні особи, що творцями не визнаються [8, с. 83].

Крім того, невирішеним залишається питання належності авторських прав на кінематографічні твори, створені до введення в дію Закону України «Про авторське право і суміжні права», тобто до 23 лютого 1994 р. [11, с. 22]. Адже відповідно до ч. 1 ст. 483 Цивільного кодексу Української РСР 1963 р. авторське право на кінофільм або телевізійний фільм належало підприємству, яке здійснило зйомку [12]. Тому необхідно звернути увагу на той факт, що в Україні існують юридичні особи, створені в УРСР, котрі відповідно до тогочасного законодавства набули права авторства на певні об'єкти [8, с. 83]. Оскільки сьогодні творцем визнається лише фізична особа, питання авторства відповідних кінофільмів потребує належного законодавчого врегулювання.

Що ж стосується моменту виникнення права авторства, то за загальним правилом автором твору особа є з моменту створення об'єкта. Водночас створення об'єкта іноді є тривалим процесом. Так, наприклад, продюсер і режисер О. Зирін зазначає, що особливістю аудіовізуальних творів є певна періодичність створення останніх у чітко визначеній послідовності. Так, у підготовчому періоді до зйомок створюються сценарій, ескізи декорацій, режисерська розробка, розкадрування. Враховуючи наведене, О. Зирін наголошує, що саме у підготовчому періоді виникає авторство аудіовізуального твору [13, с. 16].

Щоправда, така позиція вбачається доволі суперечливою, адже, як зазначає В.В. Луць, аудіовізуальний твір становить складний твір, певні частини якого є самостійними творами, а тому право авторства на частину твору виникає раніше, ніж право авторства на аудіовізуальний твір загалом. Тому у підготовчому періоді виникає авторство лише на окремі частини аудіовізуального твору [8, с. 89]. Відповідний підхід вбачається обґрунтованим і тоді, коли йдеться про кінематографічний твір. Адже останній як один із різновидів аудіовізуального твору складається з низки різномірних результатів творчої діяльності, частина з яких може використовуватися окремо від кінотвору.

До переліку особистих немайнових прав, якими наділяються автори кінематографічного твору, належить також право автора на ім'я. Відповідно до ст. 438 Цивільного кодексу України та ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» розглядуване право включає в себе можливість: 1) вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; 2) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; 3) обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору. Аналізуючи перший з елементів, варто зазначити, що автор має право вимагати зазначення свого імені при кожному використанні твору, тобто на кожному примірнику, при кожному публічному виконанні тощо. Його ім'я може зазначатися прізвищем та ініціалами або іменем і прізвищем [14, с. 34]. Спосіб повідомлення про своє авторство відрізнятиметься залежно від виду об'єкта права інтелектуальної власності. Так, у випадку із кінематографічним твором відповідне повідомлення здійснюється зазвичай шляхом зазначення імен авторів твору (режисера, сценариста, композитора, художника-постановника, оператора-постановника) у титрах.

Про значимість зазначення імені автора свідчить закріплення у ст. 435 Цивільного кодексу України т. зв. презумпції авторства. Згідно з останньою за відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору [3]. Як наголошує Р.О. Стефанчук, саме в цьому проявляється тісний зв'язок між правом на авторське ім'я та використання інших способів індивідуалізації автора та правом авторства [1, с. 489].

Правомочністю, яка входить до змісту права автора на ім'я, є також можливість зазначати на об'єкті права інтелектуальної власності вигадане ім'я – псевдонім. Так, у п. 3 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено, що

автору належить особисте немайнове право вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі та його примірниках і під час будь-якого його публічного використання [4]. Хоч законодавство не встановлює обмежень у виборі автором псевдоніму, у науковій літературі сформульовано низку умов, які повинні бути дотримані при виборі останнього. Так, право на обрання псевдоніма може бути обмежено у разі, якщо обраний псевдонім порушує норми моралі, має образливий характер чи вводить в оману споживача [15, с. 27]. Крім того, як наголошує Р.О. Стефанчук, псевдонім не повинен збігатися з офіційним ім'ям третьої особи, якщо ця особа займатиметься тим самим видом діяльності, що і носій псевдоніма [1, с. 491].

Аналізуючи право автора на ім'я в кінематографічній сфері, необхідно також звернути увагу на проблему найменування творчого доробку колективу кіностудії. Як зазначає В.В. Луць, хоч відповідно до положень сучасного законодавства про інтелектуальну власність юридична особа визнаватися творцем не може, якщо об'єкт створено за її сприяння чи її працівником, то така юридична особа має право зазначати на відповідних об'єктах своє найменування. Водночас ім'я творця та найменування юридичної особи, вказані на об'єктах інтелектуальної власності, різняться за змістом і призначенням. Адже перше ідентифікує творця, а друге – виробника чи іншого суб'єкта, який представляє об'єкт у цивільному товарообороті [8, с. 124]. Тому зазначене питання потребує вирішення на законодавчому рівні.

Важливе місце в системі особистих немайнових прав авторів кінематографічного твору займає також особисте немайнове право автора на збереження недоторканності твору, закріплене в п. 4 ч. 1 ст. 438 Цивільного кодексу України. Зміст розглядуваного права конкретизований у ст. 439 Цивільного кодексу України, згідно з якою автор має право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також супроводженню твору без його згоди ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо [3]. Водночас заслуговує на увагу той факт, що поруч із правом автора на недоторканність твору, закріпленим Цивільним кодексом України, в п. 4 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» йдеться про право автора на збереження цілісності твору. Що ж стосується доцільності вживання того чи іншого поняття, то варто погодитися з позицією Р.О. Стефанчука, за якою використання поняття «недоторканність» у назві розглядуваного права автора є більш виправданим, адже не тільки свідчить про неможливість нікого порушувати певну цілісність твору, але й вказує на можливість володільця певної цілісності визначати своє панування над нею, а також встановлювати режим доступу до неї інших [1, с. 496].

Згідно з положеннями Цивільного кодексу України та Закону України «Про авторське право і суміжні права» визнаються порушення цілісності твору лише такі дії, що здатні завдати шкоди честі або репутації автора. Щоправда, в науковій літературі сформувалися різні позиції щодо обґрунтованості такого підходу. Так, заслуговує на увагу зауваження К.О. Афанасьєвої, котра вважає, що не у всіх випадках порушення цілісності твору завдає шкоди честі автора або його репутації. Як приклад вона наводить рекламні вставки. Останні, на думку вченої, самі по собі навряд чи можуть становити загрозу для честі та репутації автора, тоді як переривання фільму зазвичай на найбільш цікавому або психологічно напруженому моменті змінює його сприйняття загалом, спотворює задум автора, переміщуючи емоційні акценти, чим, безумовно, порушує його цілісність [16, с. 18–21].

Однак вирішення зазначеного питання ускладнюється тим, що сьогодні законодавство містить доволі сприятливі умови для порушення цілісності кінематографічних творів. Так, в абз. 5, 6 ч. 5 ст. 13 Закону України «Про рекламу» зазначено, що трансляція кіно- і телефільмів може перериватися рекламою не частіше одного разу протягом кожних 30 хвилин мовлення. Трансляція інших фільмів, у т. ч. окремих серій, серіалів, документальних фільмів тощо, може перериватися рекламою не частіше одного разу кожні 20 хвилин мовлення [17]. Крім того, організації мовлення, маючи намір включати до демонстрації фільмів рекламні вставки, звертаються по відповідну згоду до авторів. У разі ж, якщо автор відмовив у такому дозволі, від показу його твору утримуються. Це означає, що з економічного погляду автори,

які борються за свої немайнові права, залишаються у програвші та фактично в ізоляції, не маючи змоги демонструвати своє мистецтво [16, с. 20].

Що ж стосується питання захисту автором своєї репутації, то в науковій літературі сформувалося кілька підходів до доцільності розгляду останнього виключно в контексті права автора на недоторканність твору. Так, зокрема, А.Г. Матвеев зазначає, що сьогодні не можна стверджувати, ніби право на захист репутації автора та право на недоторканність твору є принципово різними за своєю природою і що кожному з цих прав відповідає певний специфічний зміст. Крім того, вчений відзначає, що серйозний вплив на національні закони про авторське право в контексті врегулювання зазначеного питання справила Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [18, с. 314]. Йдеться, зокрема, про положення ст. 6 bis Бернської конвенції, у якому зазначено, що незалежно від майнових прав автора і навіть після відступлення цих прав він має право вимагати визнання свого авторства на твір і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації автора [5].

Натомість Р.О. Стефанчук наполягає на відмежуванні права на авторську репутацію від права автора на недоторканність твору. Свою позицію він аргументує насамперед тим, що зазначені права різняться за своїм об'єктним складом. Так, об'єктом права на недоторканність твору є цілісність самого твору, тоді як об'єктом права на репутацію автора – власне його репутація. Крім того, зазначені права відрізняються за своєю метою, адже якщо при здійсненні права на недоторканність твору основною метою є довершеність твору та забезпечення його цілісності від змін і посягань зовні, то у випадку з правом на авторську репутацію метою слугує формування певної фахової репутації у сфері авторства та її захист. Вчений пропонує розглядати репутацію автора як самостійне право творця об'єкта інтелектуальної власності на об'єктивну, повну та своєчасну оцінку його як особи, що відіграє певну соціальну роль у суспільному житті, як фахівця у сфері інтелектуальної діяльності та його діянь (поведінки) щодо створення об'єктів інтелектуальної власності з боку суспільства, певної соціальної групи й окремих фізичних осіб, а також право на формування цієї оцінки та її використання [19, с. 64–65].

Щоправда, попри обґрунтованість обраних вченим критеріїв, варто відзначити тісний правовий зв'язок між збереженням цілісності твору та репутацією автора, оскільки оцінка останнього як фахівця у сфері інтелектуальної власності безпосередньо залежить від сприйняття його твору суспільством у тому вигляді, в якому він був задуманий і створений автором.

Із правами автора на недоторканність твору та захист своєї репутації також тісно пов'язане право автора на переробку твору, яке віднесено законодавцем до майнових прав автора. Як зазначає О.О. Штефан, коли автор передав одне зі своїх майнових прав інтелектуальної власності на твір, наприклад, право на переробку твору, іншій особі, за автором залишається особисте немайнове право контролювати процес переробки з метою запобігання спотворенню та перекрученню змісту його твору. Автор сам вирішує, чи зашкоджує його честі та репутації зроблена іншими особами переробка твору, чи ні [20, с. 166]. На тісному взаємозв'язку розглядуваних прав наголошує і С. Бутнік-Сіверський, на думку якого, особисте немайнове право на недоторканність твору обмежує майнове право на переробку, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни твору [21, с. 6].

На підставі наведеного можна зробити висновок про існування тісного правового зв'язку між особистими немайновими правами інтелектуальної власності, які належать лише творцю, та майновими правами інтелектуальної власності, що можуть передаватися іншим особам в договірному порядку або ж у порядку спадкування. Цей зв'язок проявляється насамперед у необхідності дотримання особистих немайнових прав інтелектуальної власності автора при реалізації того чи іншого майнового права інтелектуальної власності та свідчить про залежний характер останніх.

Поруч із вищерозглянутими в науковій літературі обґрунтовується необхідність законодавчого закріплення низки інших особистих немайнових прав інтелектуальної власності автора. Так, зокрема, в багатьох країнах авторам належить право на оприлюднення твору.

Натомість згідно зі ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» оприлюднення (розкриття публіці) твору становить здійснену за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав дію, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо [4]. Тож, закріпивши поняття «оприлюднення твору», законодавець водночас відмовився визнати право на оприлюднення як одне з особистих немайнових прав інтелектуальної власності автора, закріпивши лише право на опублікування твору (випуск твору у світ) й віднісши його до майнових прав. Такий підхід, на думку В.В. Луць, є значним недоліком законодавства [8, с. 49–50].

Водночас заслуговує на увагу позиція О. Верейці, яка відзначає особливу правову природу права на оприлюднення твору, в якому поруч із моральним наявний і матеріальний аспект. Так, з одного боку, лише автор приймає рішення про оприлюднення твору, а тому право на оприлюднення можна було б віднести до особистих немайнових прав автора. Натомість, з іншого боку, немайнові права не можуть успадковуватися, передаватися за договором, а оприлюднення твору, наприклад, не оприлюдненого за життя автора, може бути здійснено спадкоємцями. До того ж доречним вбачається зауваження вченої, що без оприлюднення неможлива реалізація майнових прав автора [22, с. 179]. У науковій літературі відсутній єдиний підхід щодо правової природи розглядуваного права, що зайвий раз підкреслює необхідність врегулювання зазначеного питання на законодавчому рівні.

До особистих немайнових прав автора, доцільність законодавчого закріплення яких обґрунтовується в науковій літературі, належить також право на титулізацію та сакрарезацію твору. Так, зокрема, на думку Р.О. Стефанчука, відповідні права неодмінно притаманні правовій природі авторського права. Право на титулізацію означає можливість автора дати назву своєму твору або створити його без назви. Важливість цього права, як зазначає вчений, полягає в тому, що авторський твір як об'єкт авторського права повинен бути наділений розрізняльною здатністю з-поміж інших подібних авторських творів. Саме цьому і слугує його назва, яка дає можливість індивідуалізувати твір і забезпечити його автономність [19, с. 63].

Що ж стосується права на сакрарезацію твору, тобто права присвятити відповідний твір особі (особам), події чи даті, то, як зазначає Р.О. Стефанчук, його також не можна отожднювати із правом на недоторканність твору або ж із правом на авторське ім'я, оскільки присвята здебільшого опосередковується прагненням автора відзначити своє особливе ставлення до особи чи дати (події), якій присвячується цей твір, розглядуване право потрібно розглядати як окреме особисте немайнове право [19, с. 64].

Ще одним правом автора, доцільність законодавчого закріплення якого обґрунтовується в науковій літературі, слугує право на відкликання власного твору. Останнє розглядається як одне з особистих немайнових прав, через яке автор зберігає можливість відмовитися від обнародування твору з наступним відшкодуванням заподіяних користувачеві збитків, у т. ч. й упущеної вигоди, у разі обнародування твору за автором зберігається право вилучити його екземпляри за умови повної оплати їхньої вартості [23, с. 9].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що специфіка охорони особистих немайнових прав інтелектуальної власності у кінематографічній сфері зумовлена, насамперед, тим, що кінотвір слугує результатом багатоетапної колективної творчої праці. Тож у разі створення останнього йдеться про наділення особистими немайновими правами інтелектуальної власності не одного автора, а низки авторів. До того ж, кожен із них здійснює їх самостійно, незалежно від інших, що зумовлено особистісним характером розглядуваних прав.

Водночас кінематографічний твір належить до синтетичних видів мистецтва, оскільки в ньому поєднані не лише різні види творчості, але й різні цивільно-правові інститути: об'єкти авторського права (сценарій, музичні твори, декорації, костюми, малюнки, фотографії тощо), об'єкти суміжних прав (виконання кіноакторів, каскадерів) тощо. Як наслідок, особистими немайновими правами інтелектуальної власності наділяються не лише автори, але й інші суб'єкти, що беруть участь у процесі створення останнього, зокрема виконавці. До особистих немайнових прав інтелектуальної власності останніх, враховуючи положення

ст. 38 Закону України «Про авторське право і суміжні права», належатимуть права: 1) вимагати визнання того, що вони є виконавцями ролей у відповідному фільмі; 2) вимагати, щоб їх імена чи псевдоніми зазначалися у титрах відповідного фільму; 3) вимагати забезпечення належної якості запису їхнього виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди їх честі та репутації [4].

До того ж, варто відзначити також той факт, що кінотвір характеризується поєднанням як об'єктів-елементів, що не можуть об'єктивно існувати окремо від нього (гри акторів, творчого керівництва режисера), так і елементів, які мають самостійний характер і можуть використовуватися окремо від кінотвору загалом (кіносценарію, режисерського сценарію, музичного твору, малюнків тощо).

У цьому контексті заслуговує на увагу положення ч. 3 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права», згідно з яким автори, твори яких увійшли як складова частина до аудіовізуального твору (як тих, що існували раніше, так і створених у процесі роботи над аудіовізуальним твором), зберігають авторське право кожний на свій твір і можуть самостійно використовувати його незалежно від аудіовізуального твору загалом, якщо договором з організацією, котра здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи з продюсером аудіовізуального твору не передбачено інше [4]. На підставі аналізу наведеного законодавчого положення можемо зробити висновок, що такі автори поряд із особистими немайновими правами інтелектуальної власності на кінотвір наділені відповідними правами на твір, який увійшов як складова частина до твору кінематографічного.

Список використаних джерел:

1. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / відп. ред. Я.М. Шевченко. Київ : КНТ, 2007. 626 с.
2. Інтелектуальне право України / за заг. ред. О.С. Яворської. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 608 с.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 345-IV. *Відомості Верховної ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 43. Ст. 214.
5. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
6. Серебровский В.И. Вопросы советского авторского права. Москва : Изд-во Академии Наук СССР, 1956. 283 с.
7. Гордон М.В. Советское авторское право. Москва : Госюриздат, 1955. 232 с.
8. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців : монографія / за заг. ред. В. Луця. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 256 с.
9. Шишка Р.Б. Охорона прав інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект / Нац. ун-т внутр. справ. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 368 с.
10. Сергеев А. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. Москва : ТК Велби, 2004. 752 с.
11. Дроб'язко В. Охорона аудіовізуальних творів в Україні. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. Вип. 6. С. 20–24.
12. Цивільний кодекс УРСР 1963 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>
13. Зирін О. Авторське право в аудіовізуальних мистецтвах. Судова практика. *Інтелектуальний капітал*. 2003. № 1. С. 15–23.
14. Підпригора О.А. Поняття авторського права *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 28–38.
15. Афанасьєва К. Реалізація права на ім'я у друкованих виданнях. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2011. № 6. С. 26–31.

16. Афанасьєва К.О. Авторське право на збереження цілісності аудіовізуальних творів на телебаченні. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 10. С. 18–22.
17. Про рекламу : Закон України від 3 липня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181.
18. Матвеев А.Г. Интеллектуальные права на произведения науки, литературы и искусства : учебное пособие / Перм. гос. нац. исслед. ун-т. Пермь, 2015. 444 с.
19. Стефанчук Р.О. Система особистих немайнових прав у сфері авторства. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 60–65.
20. Право інтелектуальної власності: Акад. курс : підручник / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; за ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. Київ : Ін Юре, 2007. 696 с.
21. Бутнік-Сіверський С.О. Майнові авторські права як об'єкт спадкування. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2008. № 3. С. 3–12.
22. Верейці О. Авторські повноваження з невизначеною правовою природою. *Журнал «МЕН»*. 2017. № 1 (91). С. 174–182.
23. Басай О.В. Спадкування авторських прав. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Право. 2014. № 2. С. 1–13.

ПЕКАР А. О.,

здобувач

(Науково-дослідний інститут

інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України)

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.33>

НЕПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТОВАРУ ІНШОГО ВИРОБНИКА: ЗМІСТ І СКЛАД ДЕЛІКТУ

У статті розглядається зміст і склад делікту, передбаченого ст. 5 ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції»: неправомірне використання товару іншого виробника. Встановлено, що об'єктом неправомірного використання товару іншого виробника є ділова репутація суб'єкта господарювання, недоторканність якої захищається законом. Безпосереднім предметом правопорушення виступають об'єкти матеріального світу, права на них чи на інші нематеріальні об'єкти, в яких індивідуалізується господарська діяльність та власне господарюючий суб'єкт. Об'єктивна сторона полягає у введенні у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи. Наслідки можуть бути у вигляді заподіяння моральної або матеріальної шкоди виробнику. Суб'єктом є особа (юридична особа або фізична особа-підприємець), яка ввела у господарський обіг під своїм позначенням товар іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи. Суб'єктивна сторона правопорушення визначає вину особи, яка може бути у формі як умислу, так і необережності. Умисел буде проявлятися в тому, що особа усвідомлює протиправність своїх дій, але все ж таки їх вчиняє, тобто особа розуміє, що знімати або змінювати позначення з товару іншого виробника та введення

